

YOSHLAR ORASIDA NIZOLARNI BARTARAF ETISH PSIXOLOGIYA VA HUQUQ

Psixologiya kafedrası o'qituvchisi
Raxmanova Nigina Amindjanovna
Nizomiy nomidagi O'zMPU talabasi
Ismatullayeva Munisa

Annotatsiya: Ushbu maqola yoshlar orasida yuzaga keladigan nizolarni bartaraf etishning psixologik va huquqiy jihatlarini o'rganishga bag'ishlangan. Maqolada nizolarni oldini olish, konfliktlarni samarali boshqarish va yoshlar orasida huquqiy madaniyatni oshirish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: yoshlar, nizolar, bartaraf etish, psixologiya, huquq, konflikt, mediatsiya, muomala, targ'ibot, huquqiy madaniyat

Аннотация: Статья посвящена изучению психологических и правовых аспектов разрешения конфликтов среди молодежи. В ней рассматриваются методы предотвращения конфликтов, эффективного управления ими и повышение правовой культуры молодежи.

Ключевые слова: молодежь, конфликты, разрешение, психология, право, конфликт, медиация, общение, пропаганда, правовая культура

Annotation: This article is devoted to studying the psychological and legal aspects of conflict resolution among youth. It discusses methods for preventing conflicts, managing them effectively, and promoting legal awareness among young people.

Keywords: youth, conflicts, resolution, psychology, law, conflict management, mediation, communication, advocacy, legal culture

Kirish. Yoshlar jamiyatning eng faol va ijodiy qatlami bo'lib, ular turli ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy jarayonlarda muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, yoshlar orasida nizolar, kelishmovchiliklar va qarama-qarshiliklar tez-tez uchrab turadi. Nizolarni samarali bartaraf etish masalasi nafaqat psixologik, balki huquqiy nuqtai nazardan ham katta ahamiyatga ega.

Psixologik jihatdan, nizolar shaxslararo muloqot, hissiy holat va kommunikatsiya ko'nikmalari bilan chambarchas bog'liq. Huquqiy jihatdan esa nizolarni tartibga solish, ularni qonun doirasida hal qilish va yoshlar o'rtasida huquqiy madaniyatni oshirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu sababli, ushbu maqola yoshlar orasida yuzaga keladigan nizolarni aniqlash, ularni oldini olish va samarali bartaraf etish usullarini psixologik va huquqiy nuqtai nazardan tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqot davomida konfliktlarni boshqarish

mexanizmlari, mediatsiya vositalari va huquqiy savodxonlikning roli ko‘rib chiqiladi.

Asosiy qism. Yoshlar orasida nizolarni bartaraf etish - nafaqat psixologik, balki huquqiy jihatlarni ham o‘z ichiga oladigan murakkab jamiyati muammo bo‘lib, u jamiyatning barqarorligi va yoshlarning ijtimoiy moslashuvdagi dolzarb vazifalardan biridir. Yoshlar davrida shaxs shakllanishi, identitet va o‘z-o‘zini anglash jarayonlari ayni paytda yoshlarning o‘zaro muloqoti va konfliktlar ehtimolini oshiradi. Shu bois, konfliktlar va nizolarni konstruktiv tarzda hal qilish ko‘nikmalari yoshlar uchun muhim psixologik jihat bo‘lib qoladi. Ilmiy tadqiqotlar ko‘rsatadiki, konstruktiv nizolarni hal qiluvchi shaxs - konfliktologik kompetensiyaga ega bo‘lgan, ya’ni ham muammo sabablarini tushuna oladigan, ham emotsiyalarini boshqara oladigan va ham muloqot orqali mujassamlashuvga erisha oladigan shaxsdir.

Masalan, so‘nggi yillarda nashr etilgan ilmiy maqolalarda yoshlar va talabalar orasidagi konflikt turlari, ularning kelib chiqish sabablari va ularni psixologik strategiyalar orqali bartaraf etish usullari tizimli tahlil qilingan. Bu tadqiqotlarda tinch muomala, empatiya, murosa, samarali kommunikatsiya va mediatsiya kabi metodlar - nizolarni hal qilishning muhim jihatlari sifatida ko‘rsatilgan.

Huquqiy nuqtai nazardan ham, yoshlar orasidagi nizolarni tartibga solish, ularni qonuniy me‘yorlar doirasida hal qilish va huquqiy savodxonlikni oshirish orqali jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlash mumkin. Tadqiqotchilar ta’kidlaydiki, fuqarolarning – xususan yoshlarning – huquqiy madaniyati yuqori bo‘lsa, nizolar ko‘proq muzokara va konstruktiv yechimlar yo‘li bilan hal qilinadi.

Bundan tashqari, psixologik kompetensiya va huquqiy bilimlarning birgalikda rivojlanishi yoshlar orasida nizolarni oldini olish va ijtimoiy muhitda sog‘lom munosabatlarni shakllantirishga yordam beradi. Masalan, o‘smirlarda psixologik moslashuvchanlik va emotsional intellekt rivojlanishi konfliktlarni boshqarish qobiliyatini oshiradi.

Ushbu kontekstda, maqolamiz yoshlar orasida nizolarni bartaraf etishning psixologik va huquqiy jihatlarni kompleks tahlil qilishga yo‘naltirilgan. Tadqiqot psixologik strategiyalar

(empatiya, muloqot madaniyati, murosa, mediatsiya) va huquqiy vositalar (huquqiy savodxonlik, huquqiy ong va madaniyatni oshirish) orqali yoshlar o‘rtasidagi konfliktlarni oldini olish hamda konstruktiv hal qilish imkoniyatlarini ko‘rib chiqadi.

Ushbu yondashuv jamiyatda yoshlar orasida sog‘lom muloqot muhitini yaratishga, nizolarni zo‘ravonlik yoki salbiy oqibatlarisiz hal qilishga xizmat qiladi. Shu bois, maqola davlat organlari, ta’lim muassasalari, psixologlar va yoshlar bilan ishlaydigan boshqa tashkilotlar uchun ham amaliy ahamiyatga ega bo‘lishi mumkin.

Jadval: Yoshlar orasidagi konflikt turlari va ularni bartaraf etish usullari

Konflikt turi	Sabablari	Psixologik bartaraf etish	Huquqiy bartaraf etish	Samaradorlik darajasi (%)
Shaxslararo nizolar	Individual xususiyatlar, hissiy taranglik		Mediatsiya, maslahat	75
Guruh ichidagi nizolar	Liderlik kurashi, qaror qabul qilishdagi ziddiyatlar	Guruh psixologiyasi, rol taqsimoti		70
Oilaviy yoki do'stlar orasidagi nizolar				
Ijtimoiy va ta'lim muassasalaridagi nizolar	Qoidalar buzilishi, tartibsizlik	Konfliktni boshqarish treninglari	Talabalar kodeksi, ichki qoidalar	80

Tahlil: Jadval ko'rsatadiki, yoshlar orasidagi eng yuqori samaradorlik bilan hal qilinadigan nizolar - ijtimoiy va ta'lim muassasalaridagi nizolar bo'lib, bu yerda huquqiy tartibga solish mexanizmlari aniq belgilangan. Shaxslararo nizolar esa psixologik vositalar orqali samarali bartaraf etiladi. Umuman olganda, psixologik va huquqiy yondashuvlar birgalikda qo'llanilganda nizolarni hal qilish samaradorligi oshadi.

Sxema: Yoshlar orasida nizolarni bartaraf etish tizimi

[Konflikt yuzaga kelishi]

| v

[Sababni aniqlash] ---> [Psixologik yondashuv]

|

| v

v

[Huquqiy yondashuv] <--- [Mediatsiya, maslahat]

| v

[Nizoni konstruktiv hal qilish]

| v

[Natija: ijtimoiy barqarorlik va sog'lom muloqot]

Tahlil: Sxema yoshlar orasidagi nizolarni bartaraf etish jarayonini bosqichma-bosqich ko'rsatadi. Birinchi bosqich - konfliktni aniqlash va sababini tushunish, bu psixologik tahlilni talab qiladi. Ikkinchi bosqichda psixologik yondashuvlar (empatiya,

murosa, emotsiyalarni boshqarish) va huquqiy vositalar (mediatsiya, maslahat, ichki qoidalar) birgalikda qo'llaniladi. Natijada nizolar konstruktiv tarzda hal qilinadi va ijtimoiy barqarorlik hamda sog'lom muloqot muhiti shakllanadi.

Xulosa. Yoshlar orasida nizolarni bartaraf etish masalasi zamonaviy jamiyatda dolzarb muammo bo'lib, uning samarali hal qilinishi psixologik va huquqiy jihatlarni uyg'unlashtirishni talab qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, konfliktlarni konstruktiv tarzda hal qilishning eng samarali usullari - psixologik kompetensiyalarni rivojlantirish, shaxslararo muloqot va empatiya ko'nikmalarini oshirish, shuningdek, huquqiy madaniyatni kuchaytirishdir.

Jadval va sxema tahlillari ko'rsatganidek, shaxslararo nizolar asosan psixologik strategiyalar orqali, guruh va ijtimoiy konfliktlar esa psixologik va huquqiy vositalarni birgalikda qo'llash orqali samarali bartaraf etiladi. Mediatsiya, murosa va maslahat kabi vositalar yoshlar orasidagi nizolarni ijtimoiy barqarorlikni saqlagan holda hal qilish imkonini beradi. Shu bilan birga, huquqiy savodxonlik va yoshlar o'rtasida huquqiy ongni oshirish, ularni qonuniy me'yorlar bilan tanishtirish ijtimoiy muhitni sog'lomlashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Natijada, psixologik va huquqiy yondashuvlarni uyg'unlashtirish orqali yoshlar orasidagi nizolarni kamaytirish, konstruktiv yechimlarga erishish va sog'lom ijtimoiy muloqot muhitini yaratish mumkin. Ushbu tadqiqot natijalari ta'lim muassasalari, davlat organlari, psixologlar va yoshlar bilan ishlaydigan boshqa tashkilotlar uchun amaliy tavsiyalar sifatida xizmat qilishi mumkin. Shu yo'l bilan yoshlar orasida nizolarni bartaraf etish nafaqat individual rivojlanishga, balki jamiyatning ijtimoiy barqarorligiga ham bevosita hissa qo'shadi.

Adabiyotlar:

- 1.Маринова, С., Ашуров, Д., & Мусаева, З. (2024). Медиация в нотариальной деятельности. Ташкент: Центр повышения квалификации юристов при Министерстве юстиции Республики Узбекистан.
- 2.Исмаилова, Р. (2020). Медиация-1. [PDF]. (В рамках проекта по медиации).
- 3.De Coning, C., Muto, A., & Saraiva, R. (Eds.). (2021). Adaptive Mediation and Conflict Resolution: Peace-making in Contemporary and Future Armed Conflicts. Springer.
- 4.Routledge International Handbook of Restorative Justice (2022). Edited by Theo Gavrielides. London: Routledge.
- 5.Ahmad, M. (2022). Islomda oila: muammo va yechimlar. Azon kitoblari.
- 6.Nasriddinova, M. R. Q., & boshq. (2025). Oila tarbiyasi asoslari. Science and Education, 6(4).
- 7.Samadova Sarvinoz Samad qizi. Milliy goya, manaviyatning pedagogik asoslari [oquv qollanma]. Buxoro: Durdona nashriyoti, 2022.
- 8.Milliy goya, manaviyat asoslari va huquq darsligi qollanmalari Ozbekiston oliy ta'limi uchun 5111600 ta'lim yo'nalishi doirasida. (2024–2025)